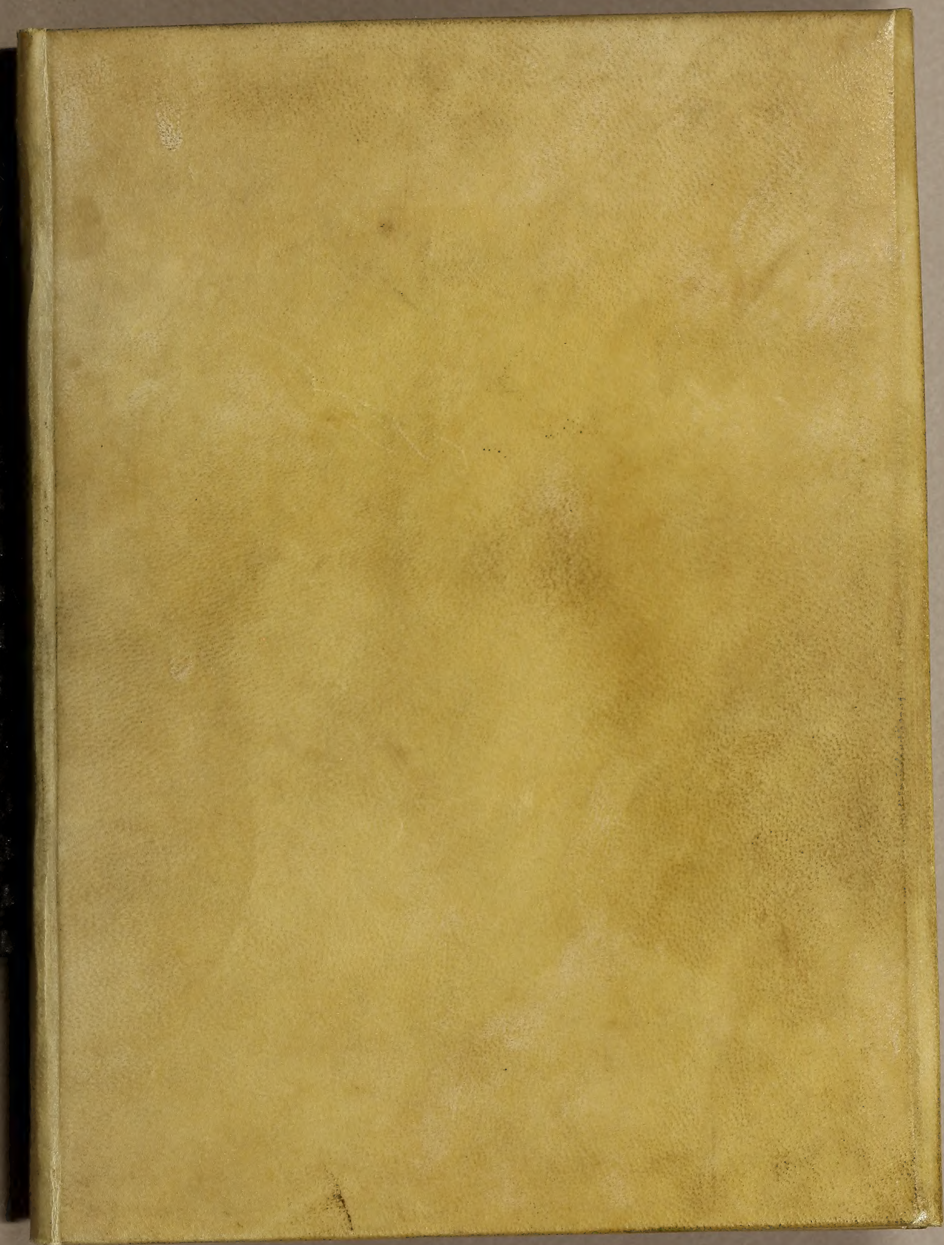

fo=

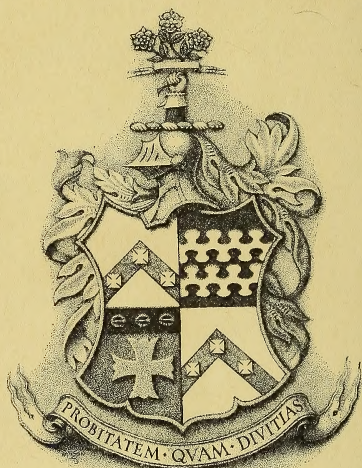

Manuale Parrochialium Sacerdotum —

17 leaves unnumbered, a–c⁶, the last blank, (missing) Joh. Froschauer, Augsburg, 1499.

Hain 10733, Proctor 1833. B.M. Cat. II, 398. No other copy in U.S.A. (acc. to Census.)

This copy located as FSP in Second Census under No. M192.

PROBITATEM · QVAM · DIVITIAS
Frederick S. Peck.

Willige armuet

Manuale Parrochialium Sacerdotum.

Ainsidel Munich

Capitula contenta in hoc libello.

De sancta sinodo. Capitulū primū.
De sacramento baptismatis. Cap̄.ij.
De sacramento confirmationis. Cap̄.iij.
De sacramento altaris. Cap̄.iiij.
De sacramento confessionis. Cap̄.v.
De sacramento ordinis. Cap̄.vj.
De sacramento matrimonij. Cap̄.vij.
De sacramento extreme vnctionis. Cap̄.viij.
De negocijs et officijs clericorum. Cap̄.ix.
De immunitate ecclesiarum et rerum ad eas pertinentium. Cap̄.x.
De obseruatione ieiuniorum. Cap̄.xj.
De festiuitatibus. Cap̄.xij.
De bisexto. Cap̄.xiij.
De die pasce. Cap̄.xiiij.
De ieiunijs quattuor temporum. Cap̄.xv.
De sententia excōicationis. Cap̄.xvj.

Incipit Manuale parrochialium sacerdotum.

Quoniā ex quorundā simpliciū ignorantia sacerdotū aliquando quedā sunt que vergere possunt in suarū ⁊ alioꝝ periculū aīarū hoc eis sub breuitate notauimus. nō vt ipsi occasione istoꝝ in aliquo obligent̄ de nouo: sed vt his q̄ agere debent simpliciter informent̄.

De sancta sinodo. Capitulū primū.

Sacerdotes igit̄ ad sanctā sinodū profecturi debent aduertere vtrū aliqui in ipsoꝝ parrochijs sint infirmi. ⁊ eos anteq̄ iter arripiāt visitare ⁊ facere circa eos quod faciendū est pro salute aīarū eoꝝ. Venientes aūt ad sinodū tā honeste ⁊ religiose in via ⁊ in hospicijs que nō suspecta sed honesta sunt debent in oīb⁹ se habere vt de laudabili eoꝝ cōuersatione edificari valeant hoc vidētes ⁊ deū in ipsis glorificare. Si quis aūt illoꝝ qui debent sinodo interesse aliqua vrgente necessitate prepeditus venire non potuerit nihilominus sit sollicitus ⁊ intentus ꝙ per aliquē discretū de his qui interfuerunt sinodo acta sibi sinodi referant̄. Ingressi aūt sinodū tam sermonem q̄ alia que ibi dicunt̄ auscultare debent tranquille pacifice ⁊ quiete ⁊ mandata ibidem facta cū diligenti sollicitudine memorie retinere ⁊ tpe suo executioni mandare. ⁊ quousq̄ ep̄s exeat nisi vrgēs cogat necessitas de sinodo nō exire.

De sacramento baptismatis. Cap. ij.

BAptiſmus ⁊ oīa alia ſacramenta ſunt cū hono re maximo ⁊ reuerentia celebranda: ⁊ cum ma gna cautela maxime in prolatione verboꝝ in quibus tota vis ſacramēti cōſiſtit. ſcʒ vt cū aliquis bapti ſat dicat. Ego baptiſo te in nomine patris ⁊ filij ⁊ ſpiritu ſſancti. Debent etiā laici a ſacerdotibus inſtrui. ⁊ pater ⁊ mater pueri baptiſandi qualiter in neceſſitatis articu lo debeāt baptiſare ⁊ quā caute integre ⁊ diſtincte verba iſta. Ego baptiſo te in noīe patris ⁊ filij ⁊ ſpūſſancti. de beant exprimere in romano. ¶ Coniuges aūt qui infantē propriū in tali caſu bona fide baptiſauerint poterunt ni hilominus poſtea intrepide matrimonio ſuo vti. ¶ Item poſtq̄ᵐ infantis caput natum fuerit ſi de morte ti mens obſtetrix vel alia perſona baptiſet eum fundendo ſuper caput eius aquā dicens. Ego baptiſo te in noīe pa tris ⁊ filij ⁊ ſpūſſancti. Hunc credimus eſſe baptizatum. ¶ Si aūt manus vel aliud membrū prīᵘ naſceret̄ ⁊ bapti ſaret̄. nō credimus in hoc caſu baptiſmū eſſe perfectum. Interrogandus aūt eſt laicus a ſacerdote qui in neceſſi tate paruulū baptiſauit ſi baptiſando oīa verba iſta ſcʒ Ego baptiſo te in noīe patris ⁊ filij ⁊ ſpirituſſancti. ple ne expreſſerit in latino vel ī vulgari. ¶ Si aūt paruulus ſit a laico modo debito baptiſatus. tunc ſuper ſacrū fon tem eſt a ſacerdote criſmate in vertice inungēdus. ⁊ etiā ſine immerſione ⁊ prolatione p̄dictoꝝ verboꝝ. ſcʒ. Ego baptiſo te in noīe patris ⁊ filij ⁊ ſpūſſancti. ſunt oīa alia que ibi ſolent fieri diligenter explenda. ¶ Si vero dubiū fuerit vtrū paruulus ſit baptiſatus. tunc preſbyter īmer gendo puerū debet dicere in hunc modū ¶ Si baptiſatᵘ es nō rebaptiſo te. ſed ſi nondum baptiſatus es. Ego ba ptiſo te in nomine patris ⁊ filij ⁊ ſpirituſſancti.

Ad eleuandū aūt de sacro fonte puerū pauci patrini suf-
ficiūt vtpote duo vel tres. ⁊ vnus in cōfirmatione ꝑpter
impedimēta matrimonij. que extensionib⁹ ad ista duo
sacramēta cōtingūt que nimirū a deo sunt valida q̄ s̄m
canones impediūt mr̄imoniū cōtrahendū ⁊ dirimūt iā
contractū. ¶ Et qm̄ s̄m canonicas institutiones postq̄
coniuges sunt vna caro effecti altero illoꝝ de baptismo
puerū eleuante alter similiter licet cū nō eleuet fit patrin⁹
sufficit si alter illorū infantē teneat in baptismo. ¶ Par-
uuli aūt quā cito fieri pōt deferende sunt ad ecclesiam ba
ptisandi. nec propter patrinos aliunde forsitan cōgregā
dos vel alij de causis est eorū baptismus deferendus ne
absq̄ baptismo casu aliquo moriant̄. ¶ Crismalia vero
infantiū mūda habenda sunt ⁊ noua ⁊ tam magna vt
in ip̄is puer totaliter inuoluat̄. ne alij panni liniant̄ que
matres eorū nō retineāt sed ad ecclesiā deferant qn̄ primo
missam auditure sunt puerperij tp̄e consumato que solū
modo in ecclesie vsibus debent cedere ob baptismalis re
uerētiā sacramēti. ¶ Sacros aūt fontes debent semp tene
re presbyteri coopertos ⁊ sera firmatos. ⁊ eoꝝ aquā freq̄uē
ter innouare vt ipsi⁹ aque corruptio deuotionē cuiuspiā
nō diminuat aut etiā scandaliset ¶ Sacrū etiā crisma
cū oleo benedicto debet sub diligenti custodia clauis cu
stodiri. sicut statuit Innocenti⁹ tercius in concilio gene
rali. ¶ Illi vero qui in die cene vel alias mittunt̄ ad ec-
clesiā cathedralē sacrū oleū vel crisma petituri mundi ⁊
honesti debent esse ne sint indigni res tam sacras deferre
⁊ securi ne in aliquo sacramentis huiusmodi abutant̄ ⁊
discreti vt sciant discernere vbi crisma vbi oleum sit po-
nendum ⁊ quā caute in via ⁊ in hospicijs sint seruanda

De sacramento confirmationis. Cap. iij.

Sacerdotes aduentū xpi visitantis p̄scientes debent corā epo populū ꝛ illos maxime qui ipsi⁹ cōsilio indigent ad audiendū verbū dei ꝛ cōfirmationē suscipiendā in ecclesia cōuocare. Adulti vo qui cōfirmādi sunt debent prius confiteri ꝛ portare secuꝫ bendellos mūdos longos ꝛ latos. ꝛ eos iam cōfirmati ad minus ꝑ triduuꝫ die ac nocte deferre ne crisma possit alijs pannis tangi. Bendellis aūt ꝛ fronte lotis in tali loco mūdo ꝛ honesto aqua fundēda est vbi nequeat cōculcari. Ieiuni aūt si fieri pōt oēs hoc sacramentū debent suscipere ꝛ nō suscipe nisi semel. Quod paruulus merito nō cōfirmat᷑ donec habeat memoriā competentē ne processu tpis an sint cōfirmati ignorātes se faciāt denuo firmari. Verūtn̄ quos epi baptisant statiꝫ post baptismuꝫ cōfirmant. Quapropter de his iā adultis quin sint cōfirmati nō cōuenit dubitare. In cōfirmatiōe aūt possunt qui volunt sibi nomina mutare.

De sacramento altaris. Cap. iiij.

Sacerdos mīstrans q̄ hostia sit integra ꝛ absq̧ macula ꝛ vinū purum ꝛ sine fecibus debet attendere diligenter. ꝛ ne aquā omittat. De hac vero sufficit infundere in calice vnā guttam. Quam infundens ꝛ quando euāgeliū legit᷑ debet petere benedictionē ab epo si sit p̄sens. Si aūt aquā infundere quod absit sacerdos omiserit debet q̄cito aduerterit apponere. Verūtamen ante cōsecrationē non postea hanc infundat.

Si vero pacta conſecratione hoſtie nec vinū nec aquā inuenerit in calice debet ſtatim vtrūqꝫ infundi. ⁊ tūc incipiente ſacerdote a ſimili modo ſunt more ſolito cetera proſequenda. ¶ Matutinas aūt ⁊ primā anteqꝫ celebret debet ſacerdos audire. ¶ Ante abſolutionē aūt ſacerdos celebrare non debet ſi ſcienter excōmunicato cōmunicauerit non conceſſo. ¶ In numero aūt collectarum in miſſa dicendarum ⁊ prefationum ⁊ modo ſe habendi ad altare ⁊ huiuſmodi. congruit vt ſue cathedrali eccleſie preſbiter ſe conformet. ¶ Decet etiam vt clericus in miſſa miniſtrans vel qui legit epiſtolam cappa clauſa aut ſuperpellitio ſit indutus. ¶ Si quis vero preſbyter demoniacus quod deus auertat. furioſus. lunaticus. vel morbuz caducum patiens. aut leproſus efficiatur celebrare non debet vlterius epiſcopo inconſulto ¶ Horum autem demoniacus ante plenam liberationem nunquam debet ſcd͂m quoſdam doctores miſſam celebrare ¶ Scd͂m vero alios in nullo tempore etiam ſi plene fuerit liberatus. Furioſus quoqꝫ ⁊ lunaticus. ⁊ qui morbum caducum patitur ſi paſſiones iſte eis raro accidant ⁊ abſqꝫ ſpume eiectione ac vocis confuſe emiſſione poſſunt de ſui licentia epiſcopi celebrare. ita tamen ꝙ iuxta ſe habeant aliū ſacerdotem qui cepta officia ſuppleat ſi illi defecerint. ⁊ ſi ad terram collidantur. Si eis frequenter accidant vel etiam raro ſed cum ſpūma ⁊ voce cōfuſa debent omnino ceſſare ab officio miſſe. ¶ Leproſus tamen quia incurabilem morbum habet poſtquam de lepra eius conſtiterit celebrare non debet. Porro ſi poſtquam ſacerdos inceperit. Te igitur ¶ Sanguis per nares eius irruperit vel alius huiuſmodi caſus ei acciderit. ponat ſignū de cera ſup̲ dictionē quā dicebat quando caſus ille ei accidit.

Cessante vero sanguinē manibusqꝫ naribus in silentio
lotis ad signum cere redeat ⁊ procedat mutatis tamen
prius vestimentis sacerdotalibus ⁊ pannis altaris si qui
sint super quos ceciderit sanguis eius. Si autē propter
huiusmodi sanguinis eruptionē nimis moraret̄ posset
alius presbyter explere quod iste dimiserat incompletum
ad signum in quo primus dimiserat inchoando. Cum
aūt dicit sacerdos qui pridie q̄ꝫ pateret̄ pollicem ⁊ indicē
vtriusqꝫ manus cū palla altaris tergat. Qui postq̄ꝫ ho-
stiam super altare acceperit eam in altum non eleuet do-
nec dixerit. Hoc est enim corpus meum: que verba sunt
distincte attente ⁊ deuote proferenda. In fractione vero
hostie cauendū est sacerdotibus ne digitis nisi pollice ⁊
indice tangat eam. Post sumptionem vero dominici
corporis bis vinum super digitos ⁊ calicem est sumen-
dum ne aliquid de sacramēto possit in ore presbyteri vel
in calice remanere. ⁊ tunc si fieri potest ab expuendo est
aliquantulū abstinendum. Alioquin in tali loco expu-
endum est qui sit mūdus ⁊ honestus vbi sputū nequeat
conculcari. Sane si musca vel aranea vel aliquod tale
in calicem ceciderit quod vix sine vomitu aut corporis
periculo posset sumi sanguis sumat̄ ⁊ vino superfuso il-
lud quod cecidit abluatur. ⁊ ablutio a sacerdote vel ab
alio bonam conscientiā habente sumatur postea illud
quod cecidit in sacrario comburatur. Verum si quid
de sanguine domini ceciderit sup corporale vel pallam
aut super sacrum aliquod indumentū. sugēda est pars
sanguine tincta ⁊ diligentissime abluenda. ⁊ ablutio pri-
ma ⁊ secunda a sacerdote sumenda. alie vero in sacra-
rio sunt fundende. pars autē panni predicti que fuerat
sanguine christi tincta est scdm quosdam scindenda.

⁊ sicut iam dictū est lota pro reliquijs reseruanda ⁊ super
illā scriptura huiusmodi cōsuenda. Super pannū istuꝫ
cecidit sanguis xpi. Si aūt sup aliud indumentum vel
pannū non benedictū ceciderit sanguis xpi. sugat̄ pars
tincta ⁊ abluat̄ ⁊ ablutio a presbytero sumat̄ vt supra. ⁊
pars illa decisa in sacrario cōburat̄. Si vero in terrā vel
lignū vel lapidē ceciderit. lingendus radendus ⁊ extergē-
dus est locus ille. ⁊ pannus in aliquo sacro loco abscon-
dito reponēdus. ¶ Calix aūt post missam est panno in
uoluendus quē nō tractent ministri altaris qui nō sunt
subdiaconi nuda manu. ¶ Ampule vero in ministerio
altaris decentes ⁊ operculū habentes integre sunt haben
de ⁊ mundissime reseruande. quas esse ligneas non decet
⁊ ad vinū tenendū cupreas nō cōuenit ne in ipsis aliqua
tenus corrūpat̄. Altaribus magna debet exhiberi reuerē-
tia. maxime aūt quādo missarū solēnia celebrant̄ ob re-
uerentiā saluatoris ibi cū spiritibus angelicis indubitā-
ter existentis quotienscūqꝫ missarū solēnia a p̄sbyteris ce
lebrant̄. ¶ Ceterū si in altari in quo ara est enormiter fra-
cta celebrandū non est ep̄o inconsulto. ¶ Altaria vero
portatilia debent esse tam magna vt sup ea possint calix
⁊ hostia totaliter collocari. non super lignū si in ipso sint
altaria huiusmodi sigillata. ¶ Debent etiā altaria mū-
da a telis arenarū a puluere ⁊ ab alijs īmundicijs conser
uari. nō enim decet sordes aut indecentias negligere que
etiā dedecent in nō sacris. ¶ Decenter etiā altaria sunt or
dinanda scd̄m ecclesie facultatē. ornamenta quoqꝫ eccle
siarū nō nisi vsibus ecclesiasticis sunt applicāda. Sunt
etiā postq̄ꝫ nimis vetusta fuerint cōburenda. ¶ Linthea
mina quoqꝫ altaris ⁊ indumēta sacerdotalia munda ⁊
integra sunt habēda p̄cipue corporalia ⁊ palle. Hec aūt

ſine appoſitione pannoꝛū non tantū ſemel in anno. ſed
quotiens cōuenit in vaſe mūdo ad hoc ſi fieri pōt ſpecia-
liter deputato lauanda ſunt ab aliqua virgine honeſta
vidua vel matrona. ¶ Coꝛpoꝛalia lauanda ſunt a p̄ſby-
teris tantū vel a clericis in vaſis ad hoc appropriatis.
Quod ſi aliqua neceſſitate vrgenti impediente ad plenū
lauari nō poſſunt lauent ſaltem aqua ſacrario infundē
da. deinde tradant ea lauāda alicui de mulieribus ſupra
dictis. ¶ Poꝛro quidē in ramis palmarū ⁊ deinde p eb-
domadā affectuoſe ⁊ attente populum ammoneant ſa
cerdotes ne in die paſce cōmunicent in peccato moꝛtali.
nec in volūtate peccandi moꝛtaliter que ſiquidē eſt moꝛ
talis. ¶ In die vero paſce etiā inſtanter inducant ne cū
impetu ſed mature humiliter ac deuote accedant ad do
minici coꝛpoꝛis percipiendū ſacramentū. ¶ Congruū
eſt etiā ⁊ ſecurū vt poſtꝙ̄ cōicauerit populus vinum ei
vbi cōmode haberi poteſt ad parumper bibendum poꝛ-
rigat̄ ne aliquid de ſacramento in eius oꝛe valeat rema
nere. ¶ Ipſum aūt coꝛpus dn̄icum in loco eminenti de-
centi honeſto ⁊ mundo ⁊ ſub claue ſpeciali vel luqueto
in pixide mundiſſima ⁊ honeſta. ⁊ ſcd̄m eccleſie facul-
tatem precioſa debet taliter cuſtodiri ne ad illud manus
temeraria extendi valeat ad aliqua nepharia exercenda
In p̄dicta vero pixide pannulus mūdus ⁊ albus eſt ha
bendus vt ſacramenti minutie poſſint cautius aduna-
ri ⁊ loco ⁊ tempoꝛe ſumi. ¶ Debent preterea parrochiani
a preſbyteris ammoneri vt vbicūꝙ deferri vident coꝛ-
pus xp̄i ſtatim iunctis manibus ⁊ flexis genibus debi-
tam ⁊ deuotam ei exhibeant reuerentiā ſuppliciter ado
rando. quod cum ſacerdos defert ad infirmum caute. re
uerenter. mature. ⁊ deuote debet ferre dicendo ſeptē pſal-

mos. aut canticum graduū vel huiusmodi. ꝛ lumine ꝛ aqua benedicta ꝛ campanula precedentibus vbi ꝛ quādo potest cōmode obseruari.

De sacramento confessionis. Cap. v.

Diligēter debet attēdere sacerdos ꝙ parrochiani sui oēs etatē habentes ad minus semel in anno cōfiteanť. Ipsi aūt audiēdo cōfessiones humili vultu ꝛ oculis ad terrā de viris debēt aure ꝛ ꝑcipue mulierē. ꝛ monere confitentē cōfiteri integre atq̧ pure. alioquin ei dicat cōfessionē nō valere ad salutem. Integre aūt ideo dicimus. qm̄ vnicū peccatū mortale volūtarie retentū sufficit ad damnationē eternā. Cauere aūt debent sacerdotes ne cōfessiones duoꝝ simul audiant. nec cōfessionē alicuꝰ etiā metu mortis reuelent. Sciendū est ꝙ qui peccatū in penitētiali iudicio detectū ꝑsumpserit reuelare. nō solū a sacerdotali officio deponendus est verū etiā ad agendū ꝑpetuā pniām in artū monasteriū est detrudēdus. Sacerdos aūt a quo parrochianꝰ suus petit licentiā cōfitēdi alij sacerdoti discreto liberaliter debet cōcedere ne licētia negata occasio fiat ei remanēdi in peccato. Debēt etiā presbyteri esse cauti ne pniām iniūgant mulieribꝰ cōiugatis ꝑpter quā viri earū suspectas habeant de violatione fidei maritalis. In cōfessionibꝰ est etiā sacerdotibus cauendū ne aliquid exigant ꝓ ipsis audiendis. ne pauperes oblationē nō habentes a confessione occasione huius rei retrahanť. Item misse celebrande non sunt in penitentia nisi presbyteris iniungende. vt in hac parte omnis spes auaricie deuiteť. sed alio modo sunt iniungende penitentie faciende.

¶Cauendū est etiā sacerdotibus ne a peccatis absoluant
que retinent sibi epi. nisi super hoc habeant licentiam spe
cialem sed casus tales reseruent illis qui habent epi pote-
statē. ¶Quoniam aūt multi nimis rudes sunt in suis con
fessionibus faciendis instruendi sunt publice ab eorum
presbyteris in principio quadragesime quomodo sit con
fessio facienda. videlicet vt cū humilitate ⁊ reuerētia ad
sacerdotem accedant ⁊ flexis genibus iunctis manibus
⁊ capite velato. si mulieres sunt confessionē in hunc mo
dum. ¶Confiteor deo ⁊ beate marie virgini ⁊ omnib9 san
ctis ⁊ tibi patri quia peccaui nimis in tali ⁊ tali peccato.
⁊ taliter ⁊ totiens ⁊ in tali loco necnon in tali tempore ⁊
per tot coadiutores. ¶Mulieres quoq3 instruende sunt
ne ante faciē sacerdotis. sed ad eius latus se collocent ne
in facie videant̄. quas cū audiunt confessores tam hone
ste tam religiose ⁊ tam sancte debent eas audire ne pater
celestis qui videt in abscondito in aliquo offendatur.
Inquirentes aūt presbyteri de peccatis curam diligentē
debent habere ⁊ cautelā inquirendi studiose ⁊ sigillatim
vicia vsitata. Inusitata vero non nisi a longe ⁊ per ali-
quam circūstantiā. sic vt expertis vicium illud de quo
confitet̄ detur materia confitendi. inexpertis vero non
detur occasio intelligendi quid sit huiusmodi peccatum
Item ad audiendū confessiones eligendus est in ecclesia
locus tam cōmunis ⁊ patens vt ab omnibus possit vide
ri confessor. ne de loco scz suspecto scandalū aliquod aut
suspicio oriat̄. ¶Cauendū est aūt confessoribus ne a cō
fitente querant nōīa personarū cū quibus peccauerit. sed
circūstantias tantū que faciunt ad grauationē peccati
ꝙ sine his de peccati quantitate bene iudicare nō possit.
Poterūt aūt in peccatorꝝ inquisitionibus procedere isto

modo nisi habeant pre manibus meliorem. ¶ De supbia sic. Fecisti aliquid vel dixisti pro laude seculi habenda vel honore seculari. placuit tibi vanus ornatus in capite tuo aut in vestibus vel equitatura sicut sunt coronule de floribus. aurifrigiū. calcaria. pectoralia deaurata. ⁊ hmōi vanitatē habentia. Impugnasti scienter veritatē. Obviasti scienter auctoritati maioris tui. Qd alienum erat ascripsisti tibi. Fuisti inobediens ecclesie. Dixisti obprobriū alicui ex superbia. Blasphemasti nomen dei aut beate marie vel alior sanctor. Fecisti aliquas supfluas expensas causa laudis humane. Cōicasti scienter excōicatis in casu nō concesso. ¶ De invidia sic. ¶ Displicuit tibi bonum alterius vel placuit tibi eius malum causa invidie. Dixisti malū de bonis vel de persona alterius. Seminasti discordiam. Damnasti aliquem. Tacuisti bona alterius ex invidia. ¶

De ira sic. ¶ Habes iram. Percussisti aliquem per iram. Dixisti contumeliam patri vel matri vel alij. Damnificasti aliquem per te vel per aliū siue accusando ad dominū suū. siue scindendo arbores siue per incendium vel alio modo. Impediuisti bonū alicuius causa odij. Fecisti rixam discordiā homicidiū vel vulnera. ¶ De accidia sic. Fuisti tepidus ad bene agendum cum posses. Dimisisti surgere ad matutinas vel ire ad missam propter segniciē. Fuisti ociosus. Distulisti confiteri. Neglexisti agere pnīam tibi iniunctā. Distulisti ex negligentia iniuste ablatū restituere. Incidisti in aliquā desperationē. ¶ De auaricia sic. ¶ Fuisti simoniacus in ordine in beneficio aut in missa ex cupiditate celebrando aut sacramenta ecclesiastica ministrando fuisti vsurari⁹. fur. raptor. periurus aut mentitus causa lucri. Prohibuisti

b

ex auaricia falsum testimoniũ. Fregisti ex cupiditate festa celebranda. Cõmisisti sacrilegiũ aliquid furtiue ab ecclesia extrahendo aut res ad ecclesiam pertinentes. vt crux calix ꝛ ornamenta eius. primicie. decime. oblationes ꝛ huiusmodi. Extra ecclesiam per furtum aut violentiam vsurpando. Mouisti metam in agro alterius. Habuisti aliquid de verra vel ludo. Habuisti voluntatem rapiendi. furandi. vel aliter male acquirendi. licet non perduxeris ad effectũ. De gula sic. Fuisti ebrius Fregisti ieiunia consuetudinaria nisi in necessitate. Cõmedisti causa gulositatis. prepropere. laute. nimis ardenter. studiose. prepropere. i. ante horam. Laute id est exquisita cibaria. Studiose. i. cum superfluis ꝛ exquisitis apparatibus. Frequẽtasti tabernam. De peccato luxurie sic debent inquirere sacerdotes circũstãtias que in hoc versu continent̃. Quis quid vbi quando quotiẽs cur quomodo per quos. Quis. i. si clericus aut coniugatus vel cõsanguineos vel compater aut cõmater vel frater aut soror spiritualis. Quid. i. si est fornicatio vel adulteriũ aut maius peccatũ quod cõmisisti vel occultũ aut manifestũ. Vbi. i. in quo loco sacro vel nõ aut in religioso. Per quos scꝫ auxiliatores vel nũmos peccatũ cõmisisti. Nam scd̃m apl'm ad Roma. Non solũ qui peccatum mortale faciũt sed qui facientibus consentiũt digni sunt morte eterna. auxiliatoꝝ tamen noĩa non querat a confitente nisi super modũ supra eodẽ capitulo positũ. Quotiens. i. quot vicibus. ꝛ cum quot personis. Cur. i. qua temptatione vtrum ꝑuentus ab ipsa an tu sollicitaris te ad peccandũ. Quomodo. i. vtrũ scd̃m naturã vel cõtra. Quando. i. vtrũ in solẽnitate aut quadragesima vel alio tp̃e ieiunij. In p̃dicto aũt peccato quod est cõtra

naturā debent sacerdotes interrogare cautissime .s. hoc modo nisi forte dñs inspirauerit meliorem. Accidit tibi vnq̄ꝫ pollutio. si dicat nō. nihil querat vlteri⁹ de hoc peccato. Si dicat ꝙ acciderit querat cōfessor dormiēdo aut vigilando.. si dicat vigilādo subiungat sacerdos dicēs cū muliere vel absq̄ꝫ ea. si dicat ꝙ absq̄ꝫ querat quō ꝛ et ex ore ipsius extrahat. si vero dicat ꝙ nō acciderit sibi absq̄ꝫ muliere nisi dormiendo forsitan. nihil querat vlteri⁹ de hoc peccato ne iumentis aperiat puteū coopertū. Querendū est etiā a penitente. Vtrū choreas duxerit vel ipsis spectaculis ad carnis lasciuiā incitantibus libenter interfuit vel si appetens videri ad cōcupiscentias carnis se ornauerit. cōtra qḋ dicit beat⁹ Augustin⁹. Nec enim cū peceditis feminas videre phibemini sed appetere vel ab ipsis appeti criminosuꝫ est. Querendū est etiam an fecerit aliqua sortilegia aliqua de causa. ⁊ si dicat sic. queratur que ⁊ quibus de causis. Et sciendū ꝙ in oībus peccatis quorū actus sunt mortales possum⁹ sola volūtate peccare. Si em̄ velit aliquis fornicari aut furari. ⁊ sic de alijs peccatis mortalibus ⁊ nō pōt. non est dubiū quin peccet mortaliter in tali volūtate. Vñ dñs in euā. Qui viderit mulierē ad cōcupiscendā eam iam mechatus est eaꝫ in corde suo. Consentiētes etiā volenti peccant mortaliter ⁊ in eadē damnatione sunt scḋm verbū aplicū paulo superius interfertū. Sciendū etiā est ꝙ peccata de quib⁹ certi sum⁹ ꝙ ea nō fecim⁹ si debem⁹ cōfiteri. Timeo me tale peccatū fecisse ꝙ mihi videt̄ pꝑter tale vel tale quid.

Cū aūt pnīe sint arbitrarie quanta de singulis peccatis pnīa iniungēda discretioni reliquit̄ puidi cōfessoris qui caut⁹ dꝫ esse vt talē iniūgat pnīaꝫ ne pnīe magnitudine redeat vt canis ad vomitū de pnīa pficienda desperādo.

Si enim in p̄senti non satisfecerit plene in purgatorio. si tamen penitēs obierit pro residuo puniet̄. Si aūt impenitēs migrauerit eternaliter cruciabit̄ in inferno. Ne vero propter leuitatē pn̄ie peccator nimis securū se putet debet eidē innotescere ad quā pn̄iam teneret̄ si eam tenere posset vel vellet. In dubijs aūt debent semp ep̄m cōsulere cōfessores vel eius penitentiariū aut etiā alios sapientes. Cauentes attentius ne p̄sonā pro qua requirunt cōsiliū nominēt nec aliquā circūstantiā exprimāt p̄ quā possit cōfitens reuelari. Eis etiā attentissime est cauendū ne p̄ restitutione rei alieni facienda iniungant elemosinas faciendas. Non enim dimittit̄ peccatū nisi ablatū restituat̄ si restitui pōt. Qd̄ etiā de simoniacis in beneficio dicit̄. nisi abrenūciauerit beneficio simoniace impetrato Res aūt aliena vero dn̄o restituenda est si inueniri pōt. alioquin heredi eius vel ei qui de iure succedit ab intestato est restitutio facienda. nisi p̄ ordinationē testamenti sit aliud faciendū. Si vero aliquis illoꝝ nequeat inueniri. nec spes est aliqua q̄ vlteri⁹ inueniat̄. vtpote quia certissime constat eum ab hoc seculo iam migrasse. ⁊ de re huiusmodi nihil aliud ordinasse. tunc de cōsilio prouidi cōfessoris si res ille parui valoris sint in ecclesias sunt expendende. Si aūt magni valoris sint ep̄s vel eius habens potestatē consulat̄. Qd̄ si cōfessor consulit ep̄m vel eius vicariū in hac parte nō nominet p̄sonā que ad restitutionē tenet̄. Si aūt spes habeat̄ q̄ ille cui est restitūtio facienda valeat aliquo tp̄e reperiri tunc non sunt distrahende res sed eidē restituēde. Sed deponant̄ in aliquo tuto loco vbi fideliter custodiant̄. ⁊ ipsi cū inuentus fuerit vel eius certo nuncio in integrū restituant̄. Cauere tamen debent tam ep̄s q̄ȝ confessor ne de restitutionibus

faciēdis retineant aliquid sibiipsis. nec ex hoc penitētes a restitutionibus retrahant. ⁊ ne ipsi penitentiarij ecclesiastici cōsiliarij fraudulenti videant̄. ¶ Cauendū est p̄terea diligentissime sacerdotibus ne p̄nias iniungant his qui peccata sua nolunt relinquere ne inuanū confidant de venia si eis nō penitentibus p̄nia iniungat̄. ¶ Verūtamen talibus est cōsulendū vt interim faciāt quicquid boni possint. vt deus eos ad verā p̄niam illustrare dignet̄. ¶ Sane super confitentes pia gestare debent viscera sc̄dm quod dn̄s dederit confessores exemplo beati Ambrosij de quo legit̄ ꝙ quotiēscūq; illi aliquis ob p̄cipiendā p̄niam lapsus suos cōfessus esset ita flebat. vt ⁊ illū flere cōpelleret. ¶ Qm̄ aūt sordes alienas diluere ⁊ proprias negligere aut languores alioꝝ curare ⁊ se absq; cura relinquere nō expedit neq; decet. oēs debēt sacerdotes ad minus semel in anno suo ep̄o aut eius penitētiario assignato aut etiā alijs auctoritatē ipsius ep̄i habentibus in hac p̄te integre cōfiteri cū alij sacerdotes curā aīarum ipsoꝝ nō habētes absoluendi eos nō habeāt nisi in vrgentis necessitatis articulo potestatē. licet enim oēs sacerdotes cū in p̄sbyteros ordinant̄ claues ligandi suscipiant ⁊ soluēdi. habēt tn̄ eas ligatas donec ep̄s suus soluat eas aut animarū curā cōmittendo aut aliter licentiā indulgendo. ¶ Item nō debent credere sacerdotes ꝙ nisi de licentia ep̄i possint pro voluntate sua sibi eligere cōfessorē qui curā nō habet aīarū eoꝝ. hoc solum ep̄is ⁊ quibusdā alijs prelatis exemptis ius concedit. p̄pter hoc si volunt ꝙ absolutio facta ab alijs valeat debent petere licentiam a suis ep̄is vt possint alijs plenarie confiteri. ¶ Sane qui petūt ab ep̄is p̄niarios sibi dari petant prouidos ⁊ honestos. ¶ Non aūt p̄sbyteri incurati anteq; p̄rochianoꝝ suoꝝ cōfessio-

nes audiant rogent aliũ sacerdotẽ prouidum ⁊ discretũ ⁊ exercitatũ in confessionib⁹ audiendis qui eos in eis diligenter instruant ⁊ informent. ¶ Caueant aũt sacerdotes ne in cõfessione quam faciunt ante altare nominent aliqđ graue vel turpe peccatũ in specie. sicut est fornicatio. pollutio. participatio cũ excõicatis ⁊c: sed solũ in genere nominent peccata dicendo sic vel silia ¶ Cõfiteor deo ⁊ beate marie semp̱ virgini ⁊ oĩbus sanctis ⁊ tibi patri vel fratri. quia peccaui nimis cogitatione. locutione ⁊ ope omissione mea culpa. Ideo deṗcor te orare pro me. Et rñdens dicat. Misereat̃ ⁊c. Nõ debent etiã cõfidere ꝙ hmõi cõfessio liberet eos ab aliquo mortali nisi in priuata confessione confiteat̃ illud.

¶ De sacramento ordinis. Cap: vj.

Clerici postq̃ ordines recipiant ep̃o vel eius penitentiario in foro penitẽtiali plene cõfiteant̃ ⁊ discrete ne forte indigne accedant ad ordines ex simplicitate aut ignorantia irregulariter ordineat̃. ¶ Scire debent oẽs ꝙ nullus ordinari debet nisi a proprio ep̃o vel de licentia ei⁹ ab alio. quod si cõtra factũ fuerit ab aliquo nõ dꝫ exequi officiuꝫ ordinis sic suscepti quousqꝫ fuerit cũ eo dispensatũ. Caueant aũt clerici ne ad ordines indigni accedant. Scientes ꝙ de vita ⁊ honestate ordinandoꝝ ⁊ sciã diligens inquisitio debet p̃mitti. ne si cecus cecũ ducat tam ductor q̃ ductus in foueã mortis cadat. ¶ Preuideant igit̃ ordinandi ne impedimentuꝫ aliqđ patiant̃. quo minus possint canonice ordinari sicut est excõicatio non solũ maior sed etiam minor vel defectus natalium aut libertas vel morbus caducus vel le

pra ꝛ huiusmodi. vt simonia in ordine. homicidium. bigamia. ¶ Quādo aūt diaconi in p̄sbyteros ordinādi sint induti ꝛ coram ep̄o induto ordines celebraturo cōstituti capellanus eius vel alius cui ipse p̄sul iusserit manu coꝝ diligenter intus ꝛ exterius debet respicere ne in ipsis notabile aut indecens habeant aut enorme quod ipsis celebrātibus posset postmodū scandalisare populū intuentem quod si habuerint ordinari non debent.

¶ De sacramento matrimonij Cap. vij.

Clamdestina matrimonia. id est sine presentia pluriū idoloꝝ testiū ꝛ denunciatione debita cōtracta sub pena excōicationis penitus inhibentur. ¶ Sub pena etiā excōicationis ꝛ suspensionis etiā sacerdotibus inhibet̄ ne mulierem cuius vir absens est p̄sumāt alij matrimonialiter copulare donec certissime de morte viri per testes idoneos constet. ꝛ idem seruādū est circa virum cuius mulier absens est. ¶ Huic etiam pene ille subijciendus est qui vxorem leprosi alicui⁹ ipso viuente alij viro ꝛ illum etiam qui aliquos ante annos etatis legittime id est anteq̄ȝ vir. xiiij. ꝛ mulier. xij. habeat absq̄ȝ licentia episcopi speciali presumpserit copulare. ¶ Sacerdotibus etiam inhibet̄ ne aliquos nisi trina ammonitione p̄missa in tribus dieb⁹ dn̄icis vel festiuis mr̄imonialiter iungere p̄sumat nec in gradu quē ius canonicū nō cōcedit. hoc aūt vltimū est districti⁹ obseruādū. ¶ Grad⁹ aūt cōsanguinitatis doceāt prochianos suos sacerdotes taliter cōputare. Frēs sunt i primo gradu filij duoꝝ fratrū qui alicubi dicūt̄ cognati germani sūt i secūdo gradu. filij duoꝝ cognatoꝝ sunt i tercio gradu

Ipsoꝝ aũt filij quos vulgus tercios cognatos appellat. sunt in quarto gradu. Inter istos non est matrimoniũ legittimũ nisi cũ eis ꝑ sedem aplicã dispenset. ¶ Ubi notandũ ꝙ in quotto gradu ꝯsanguinitatis attinet mihi aliquis in eodẽ gradu affinitatis attinet mihi vxor ei⁹ vel qualibet alia quã ipse carnaliter cognouit. ¶ Itẽ notandũ ꝙ inter compatrẽ ⁊ cõmatrẽ ipsius. ⁊ inter patrinũ ⁊ filiolã vel inter filios carnales patrini. ⁊ illã quam ipse de sacro fonte leuauit. vel etiaꝫ inter filios carnales alicuius ⁊ illã quã ipsemet baptisauit non est legittimũ cõnubiũ nisi summus põtifex dispensauerit cum eisdeꝫ Porro si in cõputatione graduũ dubitatio aliqua emerserit consulere debent super hoc sacerdotes epm̃ antequã in matrimonio cõtrahendo vlteri⁹ ꝑcedat̃. ¶ Item sub pena excõicationis prohibere debent sacerdotes ne alter cõiugum ad religionẽ transeat nisi de licentia alteri⁹ cõiugis ⁊ auctoritate ꝓprij epi. ¶ In cõcilio aũt Lateranẽsi prohibet̃ sub pena suspẽsionis ne aliquis ꝓ benedictione nubentiũ vel exequijs mortuoꝝ vel ꝓ alijs sacramẽtis pecuniaꝫ extorquere p̃sumat vel fideiussores exigat vel ꝓpter hoc ficticia impedimẽta opponat. iuxta illud quod dicit dñs in euãgelio. Gratis accepistis gratis date. Debent tñ a parrochianis quibus impensa sunt sacramenta pie cõsuetudines obseruari. ⁊ sunt ꝑ epm̃ cõpescẽdi qui maliciose nitunt̃ laudabilẽ cõsuetudinẽ imutare. ¶ Non debet aũt sacerdos aliquis in hm̃õi casib⁹ ius dicere sed apud superiorem deponere querelam ⁊ libere ⁊ absq; difficultate conferre ecclesiastica sacramenta.

Itẽ mulieri secũdo nubenti nullus sacerdos bñdictionẽ impẽdere debet. qꝛ cũ in primo mr̃imonio fuerit bñdicta bñdictio iterãda nisi loci consuetudo aliter obseruaret.

Item qm̄ aliquis de contrahendo matrimonio fidem de
dit alicui mulieri. nullatenus cōiungat eū sacerdos ma
trimonialiter alij mulieri. etiā si primā non cognouerit
carnaliter nisi aliquod aliud esset euidens impedimentū
canonicū inter primos propter qđ nō possent legittime
copulari. Si aūt de impedimento an sit legittimū dubi
tet ep̄s consulat̄. Verū qm̄ propter testiū falsitatē con
tingit interdū vera ⁊ legittima cōnubia illegittime sepa
ri cauendū est oīno ne causa diuortij corā aliquo ventil
let̄ nisi corā ep̄o vel corā alio de mandato eius speciali.
Item p̄sbyteri pluries in anno mulieres cōiugatas mo
nere debent in ecclesia ne vota faciant absq̧ virorū suorū
consensu. ⁊ nisi de suorū consilio sacerdotū ab illis potis
maxime p̄cauentes que possent inter ipsas ⁊ viros suos
discordiā seminare.

De sacramento extreme vnctionis. Cap. viiij.

Ad sacramentū extreme vnctionis moneant
populū sacerdotes vt oēs tam diuites q̄ʒ pau
peres ip̄m quādo graui laborant infirmitate
petant ⁊ deuote accipiant. quia sicut dicit beatus iacobus
ap̄ls. Per illud peccata venialia dimittunt̄. ⁊ q̄nq̧ allei
uiat̄ infirmus. q̄nq̧ etiā ad verā cordis cōtritionē ⁊ ad
eterni gaudij cōsiderationē p eam incitatū. Doceāt aūt
populū sacerdotes hoc sacramentū posse licite iterari in
quacūq̧ infirmitate de qua mortis periculū timeatur. ⁊
post susceptū licite ad opus cōiugale redire eū qui cōua
luerit ab infirmitate. Illud aūt districte presbyteris est
cauendū ne diacones ad audiēdas infirmorū confessio
nes mittant cū ipsi absoluendi eos non habeant p̄tātem
tamen absenti sacerdote infirmū diaconus visitare pōt

⁊ ad veram cordis contritionē inducere. ⁊ si in eo viderit vera penitentie signa ⁊ magnā voluntatē confitēdi ⁊ cōmūnicandi si copiam sacerdotis haberet. pōt ⁊ debet eum confortare ⁊ spem salutis firmam dare nō obstante absentia sacerdotis. ¶ Quācito aūt sacerdos venerit festinet infirmū huiusmodi visitare eius confessionē auditurus ⁊ ei sacramentū dominici corporis delaturus.

Infirmū autem in extremis laborantē ⁊ digne penitentem ab omnibus peccatis ⁊ excōicationib⁹ absoluat sacerdos. ⁊ ei nullam pn̄iam iniungat. sed dicat eidem ꝙ si de infirmitate conualuerit ad sacerdotē festinet. ⁊ tūc ei penitētia competens iniungat̄. ⁊ si excōicatus erat ad eum qui eum excōicauerat dirigat̄. qui se illi vt iuri pareat representet. Quod vt faciat debet ab eo sacerdos qui eum in extremis absoluit sufficientē recipere cautionem

Quod si infirmus obierit excōicatus carebit ecclesiastica sepultura licet penitens sit donec p excōicatorem suū absoluat̄. ⁊ tunc de mandato ipsius nisi aliud obsistat impedimentū legittimū poterit in cimiterio sepeliri. ¶

Cum aūt anima multo preciosior sit corpore prouideat sacerdos ne aliquis medicorum vel aliqua mulier sortilega p corporali sanitate aliquid parrochiano suo egroto consulat quod in eius anime periculū conuertat̄.

Sacerdos vero audita morte parrochianorū suorum eos statim absoluere debet dicendo psalmum. De profundis. cum collecta. Inclina. si vir fuerit. vel cum collecta. Quesumus dn̄e. si mulier fuerit. ¶ Mulieres quoqꝫ in partu mortue scindat̄. si tamen infans viuere credat̄.

¶ De negocijs ⁊ officijs clericoꝝ. Cap. ix.

Sciant aūt omnes sacerdotes q̄ Innocentius tercius in concilio generali de vita ⁊ honestate clericoꝝ ordinauit in hunc modum. ¶ Clerici officia vel negocia secularia non exerceant inhonesta. ¶ Mimis ioculatoribus ⁊ histrionibus nō intendant ⁊ tabernas prorsus euitent. nisi forte causa necessitatis in itinere constituti. ¶ Ad aleas non ludant vel taxillos nec huiusmodi ludis intersint. ¶ Coronā ⁊ tonsurā habeāt cōgruentē. ⁊ se in officijs ecclesiasticis ⁊ alijs bonis studijs exerceant diligenter. Qui si beneficiati sunt aut in sacris ordinibus cōstituti clausa deferant desuper indumenta. nimia breuitate vel longitudine nō notanda. Pannis rubeis aut viridibus necnon manicis aut sotularibus consuticijs aut rostratis. frenis. sellis. pectoralibus. calcaribus deauratis. vel aliā superfluitatē vel vanitatem habentibus nō vtanẽ. neq̧ cappis manicatis infra ecclesiam sed nec extra qui sunt sacerdotio aut in ꝑsonatibus constituti. Cultellū cum cuspide nō deferant nec comam nutriāt nisi iusti causa timoris: fibulas vel corrigias. auri vel argenti ornatum habentes nō ferant sed nec annulos nisi quibus competit ex officio dignitatis. nec cirphias lineas. ¶ Porro negocia secularia sicut dicit conciliū Maguntinū sunt munera iniusta accipe vel dare. Cōtentiones. lites. rixas amare. in placitis secularibꝰ disputare excepta defensione orphanoꝝ vel viduarū. Turpis facti vel verbi esse ioculatorē vel iocū secularē diligere. In delicijs velle viuere. gulā ⁊ ebrietatē sequi. pondera iniusta vel mensuras habere. Canes vel aues sequi ad venandū. ⁊ oībus quibuslibet causis sup̄fluis interesse. Quod ⁊ his similia ministris altaris interdicimus. De quibus ad Thimotheū ait apostolus.

Nemo militans deo implicat se negocijs secularib⁹ vt ei seruiat cui se probauit. Sub pena suspēsionis officij ⁊ beneficij oibus sacerdotibus ⁊ clericis in sacris ordinibus constitutis inhibet̄ ne aliqua occasione vel necessitate in domo sua vel alibi teneant vel habeant mulierem aut frequentent locum in quo ipsa manet de qua possit sinistra suspicio suboriri vnde populus scandaliset̄. Incūbit aūt archidiaconis ⁊ archipresbyteris ⁊ decanis ruralibus vt tales epis denuncient vel accusent vt aīarū strages quā ipsi faciunt ⁊ facto ⁊ scandalo p eorū prouidentiā euitet̄. ¶ Item indicit supradictus Innocentius in concilio generali. Caste viuere studeant vniuersi p̄sbyteri in sacris ordinibus constituti ⁊ ab omni libidinis vicio p̄cauentes. maxime illo propter qd̄ venit ira dei in filios diffidentie quatenus in cōspectu oīpotentis dei puro corde ⁊ mundo corde valeant ministrare. ¶ Si quis tn̄ hac de causa suspensus p̄sbyter celebrare diuina p̄sumpserit non solū ecclesiasticis beneficijs spoliet̄. verū etiā pro duplici culpa ppetuo deponat̄. Si quis vero cōcubine sue publice que pp̄ter fornicationē quā cū ipso cōmisit excōicata est. ausus fuerit carnaliter cōmisceri. ipso iure est excōicationis vinculo irretitus. ¶ Vnde Gregori⁹ papa nonus. Si concubine publice clericoꝝ ecclesiastice censure districtione notent̄. eosdem cōcubinarios nō est dubiuꝫ sententia maioris excōicationis inuolui qui post latam sn̄iam cōicant in eodeꝫ crimine criminosis. Et sciendum est ꝙ si in ista vel qualibet alia maioris excōicationis sententia clerici ordines susceperint. vel in susceptis sacris ordinibus ministrauerint irregularitateꝫ incurrerint supra quā non nisi p sedem ap̄licam poterit dispensari. Laborare debent etiaꝫ pro virib⁹ sacerdotes

ne clerici aliq̄ui vel laici publice habeant in suis parro-
chijs cōcubinas. ⁊ si post trinā āmonitionē habuerint
tam ipse q̄ȝ ipsa ab ingressu ecclesie donec dimiserint ar-
ceant. ¶ Nullus clericus debet dictare vel scribere aut
pronunciare sententiam sanguinis vel litteras pro vin
dicta sanguinis destinandas. ¶ Exercere nec vbi exer
ceant interesse nec domum suspectam nisi cum grauib⁹
personis ⁊ famosis intrare. ¶ Item nullus sacerdos ha
bere debet curam duarum ecclesiarū quarum vtraq̄ȝ suf-
ficit competenter. nisi vna dependeat ab altera. ⁊ nisi de
dispensatione sedis apostolice speciali. ¶ Nullus enim
sacerdos habens curam animarum debet esse vicarius
in parrochia aliena. ¶ Item sacerdotes vicarijs alteri⁹
diocesis indigentes anteq̄ȝ eos ad officium sacerdotale
admittant licentiā ab episcopo obtinere debent. qui nisi
litteras testimoniales episcopi sui exhibeant nō debent
admitti. ¶ Officium diurnum pariter ⁊ nocturnū dice
re debent sacerdotes distincte aperte inquantū dominus
dederit ⁊ deuote scd̄m vsum ecclesie cathedralis. ⁊ etiaȝ
clerici in sacris ordinibus constituti quod etiaȝ ad illos
extendit̄ qui sunt in minoribus ordinibus constituti si
sint intitulati. ¶ Item dicit Innocentius tercius in cō
cilio generali. Ecclesiarū questores quorum quidā abu
siones nonnullas in sua predicatione proponunt. ⁊ in-
terdum errores admitti nisi per apostolicas vel diocesa
ni nō preteriti sed presentis litteras veras exhibeant pro-
hibemus. ⁊ tunc preterit quod in ipsis continebit̄ litteris
nihil populo proponere permittant̄. sed indulgentiam
si q̄ȝ forte habent absq̄ȝ predicatione aliqua breuiter ex-
ponere vel per illius loci presbyterum si questor ad alias
eccl'ias ire voluerit poterit indulgētia vera ⁊ elemosyna

c

colligi. Nam si forte sacerdos collegerit absq3 diminu-
tione questori restituat ne a summo iudice furti iudicio
condemnet ne petat aliquid pro labore sed sit dominus
merces eius. ¶ Item questores non sunt permittendi
missas super archas celebrare quorum etiam litteras in
spicere debent sacerdotes studiose ne in ipsis aut in sigil
lo aliqua sit falsitas subornata. ꝛ si inuenta fuerit non
est recipiendus questor sed falsitas huiusmodi episcopo
est intimanda. ¶ Item sacerdotes nisi velint questori-
bus necessaria non tenent ministrare nisi eps expresse in
litteris suis hoc mandaret. ¶ Attendere debent insuper
attentissime sacerdotes ne predicationes clamdestine fi
ant in parrochijs eorundem. hoc enim reprobat domi-
nus in euangelio dicens. Ego palam locutus sum mū
do. ꝛ in occulto locutus sum nihil quas si forte quod de⁹
auertat in parrochia sua inuenerit laborare debet pro vi
ribus quātotius extirpare ꝛ nihilominus episcopo nū
ciare. facti tamen deo auctore forma gregis per sanctā
conuersationē ipsi presbyteri incurati sancte predicatio
ni in ecclesijs suis insistant pro viribus vt sic ꝛ verbo p̄-
dicent ꝛ exemplo. Alioquin vltionem diuinam debent
admodū formidare. Ait enim dn̄s ad Ezechielem pro
phetam. Fili hominis speculatorem dedi te domui isrl̄.
Audiens ergo ex ore meo sermonem annūciabis ex me
Si me dicente ad impium morte morieris ꝛ non fueris
locutus vt se custodiat impius a via sua. ipse impius in
iniquitate sua morietur sanguinem autem eius de ma-
nu tua requiram. ¶ Si autem annunciante me ad im
pium vt a vijs suis conuertat̄ non fuerit cōuersus a ma
licia sua ipse in iniquitate sua moriet̄. porro tu animā
tuam liberasti.

¶ De immunitate ecclesiarum et rerum ad eas pertinentium. Cap. x.

Supellectilia sacerdotum et etiam aliorum aut dolia vel carnes aut horrea vel arche nisi ad tenendos libros vel pannos aut vestes ecclesie minime in ecclesijs admitti debent nisi propter hostiles incursus aut incendia repentina aut propter alias necessitates vrgentes. quibus cessantibus res in loco pristino reponende sunt. ¶ Item non sunt habendi in ecclesijs matricularii ita quod possint iure hereditario officium huiusmodi postulare. ¶ Item nullus in cimiterio debet edificare nec domos dirutas edificari iterum est permittendum. ¶ Item laborare debent sacerdotes pro viribus ne in cimiterijs vel ecclesijs choree ducantur. quia sicut dicit beatus Augustinus. Melius est in diebus dominicis arare et fodere quam choreas ducere. ¶ Illud autem tanquam venenum simoniace prauitatis est omnino cauendum. ne illi quibus ecclesie conferuntur eas cum noui census impositione aut veteris augmentatione vel qualibet diminutione iuris capellanie suscipiant sed in pristina libertate Sacerdotes quoque omnes ecclesie sue reddit{us} in missalibus suis scribere debent. ¶ Item nullus res ecclesie sibi commisse mobiles aut immobiles alienare debet. sed si sunt aliqua alienata in quantum fieri poterit debet reuocare. Nullus etiam resignare debet ecclesie sue nisi manu episcopi Item curare debent ecclesiarum rectores ne modum nouum repetendi decimas. primicias. oblationes. procuraciones. vel alia ecclesie iura inueniant vel laicis imponant absque licentia episcopi vel mandato. sed modus in parrochia probatus et vsitatus a singulis in suis parrochijs obseruandus est.

Item singuli sacerdotes sigillum habere debent cũ quo sigillent vt de citationibus et ammonitionibus et alijs per eos factis nequeant dubitari.

De obseruatione ieiuniorum. Cap. vj.

Sacerdotes populũ inducere debent vt omnes etatem habentes legittima obseruent ieiunia p suis viribus ab ecclesia instituta. Sicut est ieiunium quadragesime et quatuor temporum. et vigilia natalis domini. sancti Johannis baptiste. sancti Laurentij. Assumptionis beate Marie. Omniũ sanctorum et apostolorũ. maxime illorum qui in his versibus continent. Petrus et andreas iacobus cum symone iudas. Vt ieiunemus nos ammonet atq̃ matheus. Ab hoc ieiunio excipitur vigilia beati Johannis euangeliste qui infra natale dñi est. et Philippi et Jacobi qui infra solẽnitatem pascalem accidit. Est etiam cõmendabile et salubre in aduentu domini ieiunare illis quibus dñs dedit voluntatem et facultatẽ. Sanctoꝝ quoq̃ vigilie quoꝝ festiuitates infra secunda accidunt. sunt non in die dominica sed in precedenti sabbato ieiunande. Monere debent etiam sacerdotes parrochianos suos non tamẽ compellere vt laudabilem consuetudinẽ quarundã diocesum imitantes in quarta feria et sabbato nisi in necessitate vrgenti vel in solẽnitatibus precipuis ab esu carniũ abstineant et etiam in aduentu. Illi quoq̃ qui nec voto nec regulari abstinẽtia sunt astricti in sexta feria si in ea natalis domini euenerit carnibus vesci possunt. Si quis aũt dñica prima quadragesime carnes oua vel lacticinia comedere p̃sumpserit quod quidam sortilegi in

anime sue periculum facere referunt durius corrigant.

¶ De festiuitatibus. Cap. vij.

Solennitates obseruande sunt iste videlicet natalis domini cum tota ebdomada. circumcisionis et epiphania ipsius. ¶ Item etiam festiuitas annunciationis beate Marie semper virginis. Item festum inuentionis et exaltationis sancte crucis et sanctum pasca cum duobus sequentibus diebus. Ascensio domini. Dies penthecostes et duo dies sequentes. Festum sancti Johannis baptiste et omnium apostolorum. Sancti Laurentij Sancti Michaelis. Omnium sanctorum Sancti martini. Festum patroni ecclesie et dedicationis ipsius. et omnes dies dominici. ¶ De aduentu autem domini sciendum quod semper prima eius dominica est illa que proxima est festo sancti Andree apostoli. siue ante siue post siue in ipso eiusdem apostoli festo dominica euenerit. Unde versus. Andree festo vicinior ordine quouis. Adueneum domini prima colit feria. Si cadit in lucem domini celebratur ibidem.

¶ De bisexto. Cap. viij.

Sciendum etiam est quod in anno bisextili computantur super. vj. Kalen. Marcij vbi est littera. f. duo dies. et in vltimo celebratur festum sancti Mathie apostoli. Unde versus. Bisextum sexte martis tenuere kalende. Posteriori die celebrantur festa mathie.

¶ De die pasce. Cap. viiij.

DE die pasce sciēdū est q̄ semꝑ celebrat̄ in dñica tercia lunationis illius que primo occurrit noua post nonas marcij. Vñ versus. Post martis nonas lune primordia q̄ras. Eius lux tercia dñi prebet tibi pasca. prebet inq̄ȝ siue sit annus bisextilis siue nō Tercia vero lux dñi dicit̄ hic tercia dies dñica p̄dicte lunationis que scilȝ occurrit de nono post p̄dictas marcij nonas. Si aūt vis scire vtrū presens annus sit bisextilis an non. diuide annos ab incarnatione dñi ꝑ quaternarios quibus diuisis si nihil remanet indiuisum noueris annū presentē esse bisextilem. Alioquin totus est annus post bisextum quot anni remanent siue sit vnus siue plures. Vnde versus. Si per bis binos domini diuiseris annos. Qui fuerint supra bisexti sint tibi summa. Quem nihil inuento plus nec minus esse memento. Et nota q̄ de mille ducentis sexginta annis diuisis ꝑ quatuor nihil remanet diuidendū. Vnde anni qui extunc sunt vsq̄ȝ ad annū presentē supersunt solūmodo diuidātur ⁊ clarescet vtrū p̄sens annus sit bisextilis.

De ieiunijs quatuor tempoꝝ. Cap. xv.

DE ieiunijs quatuor temporū tenendū est q̄ canonice celebrant̄ in quarta feria que occurrit proxima post exaltationē sancte crucis. post festū sancte Lucie. ⁊ post dies cinerum. ⁊ post diem penthecostes. Vnde versus. Vult crux lucia cineres carismata dya. Vt det vota pia quarta sequens feria. Ex his perpendit̄ q̄ si duo festa memorata scȝ. s. crucis ⁊ sancte lucie feria quarta euenerint nō in ipsa. sed in sequenti quarta feria sunt ieiunia celebranda.

De sententia excōicationis. Cap. xvj.

Absqȝ litteris non debent credere sacerdotes sup
excōicationib⁹ ferendis vel absolutionibus fa
ciēdis. Sniās vero ab epō vel ab officiali suo
vel a iudicib⁹ a sede aplīca trāsmissas audaciter ferre de-
bent ꝛ latas districte seruare. nō parcentes timore alicui
vel amore. cū passione tñ eas denūcient. nō tanq̄ mali-
ciosi ꝛ emuli sed vt patres. Illi aūt qui excōicationis fe
runt sniam diligēter attendāt illud q̄ dicit Innocenti⁹
terci⁹ in cōcilio generali. Sacro approbāte cōcilio phi-
bemus ne quis in aliquē excōicationis sniam nisi cōpe-
tenti ammonitione pmissa ꝛ psonis idoneis psentibus
p quas si necesse fuerit possit probari monitio, pmulgare
psumat quod si cōtra psumpserit etiā si iusta fuerit excōi
cationis causa ingressum ecclesie p mensem vnū noue-
rit interdictū. De hoc etiā dicit Innocēti⁹ quart⁹. Quis-
quis excōicat in scriptis, pferat ꝛ causam expresse cōscri-
bat, ppter quā excōicatio pferat. Exemplū vero huius
scripture tenet excōicator tradere infra mensem excōica
to si fuerit requisitus super qua requisitione fieri volum⁹
publica instrumēta vel litteras testimoniales confici si
gillo autentico sigillatas. Si quis aūt iudiciū hui⁹ con
stitutionis temerarius violator existat. p mensem vnū
ab ingressu ecclesie ac diuinis nouerit se suspensū. ꝛ hec
eadem in suspensionis ꝛ interdicti sentētijs volum⁹ ob-
seruari. Caueant aūt eccliarū plati ꝛ iudices vniuersi
ne pdictā suspensionis sniam incurrant. qm̄ si cōtigerit
eos sic suspensos diuina officia exequi vt prius irregula
ritatē nō effugient. sup qua cū eis nō nisi p summū pon-
tificē nō poterit dispensari. Ut aūt penā pdictā parro-
chiales sacerdotes possint euadere. ꝛ ne propter suspēsio

nem ⁊ irregularitatē ſupius memoratas quas incaute excōicando poſſent incurrere diuine laudis organa ſuſpendat. ¶ Cauere debēt ſollicite ne aliquā ſniām pferāt generalē vel ſpecialē niſi cū magna deliberatione ⁊ i caſu in quo liceat ſḃm formā debitā. ¶ Demū vniuerſos ⁊ ſingulos pſbyteros in dño deprecamur qten⁹ elemoſynas ⁊ iura pauperū ⁊ leproſoꝝ viduarū ⁊ orphanoꝝ ⁊ aliaꝝ miſerabiliū pſonarū conent̄ pietatis intuitu in prochijs ſuis p viribꝰ pmouere. Exemplo beati Silueſtri pape. de quo in vita ſua legit̄ in hec verba. Nullus inops vidua. nullus orphanus indigēs in tota vrbe romana poterat inueniri cuius nomen in ſua matricula nō haberet conſcriptū. Sacerdotes aūt ⁊ clerici curā aīarū habentes tanto debent oīa ſeruare ſupradicta diſtrictius quāto ex omiſſione alicuius nō ſolū dei offenſam. ſed etiam propter hoc penā grauē infligendā a ſuis platis poſſint nō imerito formidare.

¶ Explicit Manuale parrochialiū ſacerdotū actum Anno domini. M.cc.lv.

Sequit̄ de allocutioe ſacerdotis ⁊ muti in inductione ad cōfitēdū. Debet em̄ ſacerdos pponere de dilectione dei patris quō miſit filiū ſuū pp̄ter peccatores in mundū. ⁊ caritate xp̄i qliter p peccatoribꝰ redimēdis mortuꝰ eſt. Spinis coronatꝰ. lancea pforatꝰ manibꝰ ⁊ pedibꝰ clauis affixus. Cū oībꝰ diues eſſet p nobis paup factus eſt vt nos inde ditaremur. Cōfiteat̄ vt mors xp̄i ſibi pſit. Itē xp̄s nō venit pp̄ter iuſtos ſꝫ pp̄ter peccatores. Item nolo mortē peccatoris ſed magis conuertat̄ ⁊ viuat. Item ſi cōfiteat̄ gaudiū facit angelis dei Item confortet eū negatio Petri. perſecutio Pauli. peccatū Magdalene. confeſſio latronis. adulteriū Dauid.

Qui tamen omnes quamuis grauiter peccauerint ve-
niam per penitentiam obtinuerunt. facta confessione
sacerdos debet inducere penitentem ad tria. Primo vt
firmiter proponat absq3 iuramento vel voto vt decete-
ro abstineat a peccato mortali ꝛ ab his que confessus est
ꝛ principaliter de luxuria. Secundo vt omnem ranco
rem dimittat si habet. Tercio vt si habet aliquid de alie-
no vel iniuriam fecerit alicui q̄ꝫcitius poterit pro posse
suo satisfaciat ꝛ si aliquid facere noluerit non debet ei da
re penitentiam sed potius innotescere vt non cōmunicet
ꝛ ꝙ si sic moreretur damnaretur. Consilium tamen po
test ei dare vt non cesset a bonis operibus. vt dominus
det ei cor melius penitens. Si vero ista tria vult facere
debet attendere vtrum sit in excōmunicatione vel non
Si sit in excōmunicatione ꝛ ad eum nō pertinet. ad eū
mittat cui pertinet. Si vero possit absoluere absoluat
cum disciplina ꝛ psalmo Miserere. Si vero minori ex
cōmunicatione solo verbo absoluat ꝛ dicat. Misereat̄
tui deus ꝛc. Quibus factis debet penitentiam iniunge-
re quam possit portare. Si enim inuenit in aliquo pec-
cato quod pertineat ad ep̄m mittat illuc.

Casus seruandi episcopo sunt illi.

Incendarij. De votis fractis. Iniectiones manuū in parentes. Homicidic. Mulieres necantes pueros. vel aborsum procurantes. De monialibus stuprum. Incestas de parentela vel consanguinea vel affini. Periurij peccatum. Peccatum contra naturam. Sacrilegium Sortilegium cum brutis.

Isti casus seruandi sunt pape.

Ad papam clericum feriens falsarius vrens
Ecclesiam. simon audens celebrare missas.

Impressum Auguste per Johannem
Froschauer. Anno dñi. M.cccc.xcix.

Gnd

